ТЕМА 5. ПОРЯДОК СЕРТИФІКАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ (ПРОЦЕСІВ, ПОСЛУГ)

5.1. Порядок проведення робіт із сертифікації продукції

Відповідно до ДСТУ 3413-96 " Система сертифікації УкрСЕПРО. Порядок проведення сертифікації продукції" у загальному випадку при сертифікації продукції виконуються наступні етапи.

1. Подача заявки та документації на сертифікацію продукції;
2. Розгляд заявки про проведення сертифікації;
3. Аналіз представленої документації;
4. Ухвалення рішення з визначенням схеми проведення сертифікації;
5. Обстеження виробництва;
6. Атестацію виробництва або сертифікацію системи якості;
7. Відбір, ідентифікацію зразків продукції та їх випробування;
8. Аналіз отриманих результатів й прийняття рішення щодо можливості видання сертифіката відповідності та надання ліцензій;
9. Видача сертифіката відповідності, надання ліцензій і занесення сертифікованої продукції до Реєстру УкрСЕПРО;
10. Визнання сертифіката відповідності, виданого закордонним органом сертифікації;
11. Технічний нагляд за сертифікованою продукцією в прцесі її виробництва;
12. Інформування про результати робіт із сертифікації.

Подача і розгляд заявки. Для проведення сертифікації продукції (послуг) заявник (включаючи іноземного) подає в акредитований орган з сертифікації продукції заявку відповідної форми, що повинна бути розглянута, і не пізніше одного місяця після її подачі заявник повинен одержати рішення, що містить:

- основні умови сертифікації;
- схему сертифікації;
- перелік документів, необхідних для проведення сертифікації;
- перелік випробувальних лабораторій, що проводять випробування заявленої продукції;
- перелік органів сертифікації, що можуть провести сертифікацію (атестацію) виробництва і систем якості (якщо це передбачено схемою сертифікації продукції).

Копії рішення направляються в:

- орган з сертифікації систем якості (у разі потреби);
- випробувальну лабораторію, що буде проводити випробування;
- державне підприємство "Стандартметрологія" за місцем розташування заявника.

Тестування продукції з метою сертифікації здійснює випробувальна лабораторія. Заявник представляє зразки (проби) продукції для випробувань і технічну документацію на них. Кількість зразків для випробування і

правила їхнього добору встановлюється органом з сертифікації. Продукція, що імпортується, теж проходить випробування, якщо немає угоди по взаємному визнанню результатів випробувань.

Як правило, зразки відбирає представник органа з сертифікації або випробувальної лабораторії. При позитивних результатах протоколи випробувань передаються органові з сертифікації продукції, а їхня копія - заявникові.

У випадку одержання негативних результатів хоча б по одному з показників, інформація про негативні результати передається заявникові й органові з сертифікації продукції, який скасовує заявку. Повторні випробування можуть бути проведені тільки після повторної заявки і представлення органу з сертифікації переконливих доказів про проведення підприємством коригувальних дій щодо усунення причин, що викликали невідповідність.

Видача сертифіката відповідності здійснюється винятково органом з сертифікації продукції (послуг) на основі позитивних результатів протоколів випробувань продукції, результатів обстеження виробництва й аналізу документів відповідності від інших органів з сертифікації і протоколів державних інспекційних комісій.

Орган з сертифікації продукції оформляє сертифікат відповідності, реєструє його в Реєстрі Системи і видає заявникові, які після цього має право маркірувати продукцію, тару, упакування, супровідну документацію і рекламні матеріали знаком відповідності.

Термін дії сертифіката на продукцію, що випускається підприємством серійно протягом терміну, установленого ліцензійною угодою, визначає орган з сертифікації з урахуванням терміну, на який сертифікована система якості або атестоване виробництво.

Термін, що зазначений у ліцензії, не продовжується. Порядок видачі нової ліцензії замість тієї, термін дії якої скінчився, визначає орган з сертифікації продукції в кожному конкретному випадку.

Термін дії сертифіката на продукцію, що випускається підприємством, встановлюється органом з сертифікації і заноситься в ліцензійну угоду, при цьому враховується:

1. термін дії нормативних документів на даний вид продукції;

2. термін сертифікації системи якості або атестації виробництва;

3. гарантійний термін придатності продукції до моменту її реалізації або тривалість (термін) зберігання продукції.

У будь-якому випадку термін дії сертифіката відповідності продукції не перевищує:

- три роки – при сертифікації системи якості;
- два роки – при атестації виробництва;
- один рік – при обстеженні виробництва.

Заявник заздалегідь повинен повідомити орган сертифікації про внесення змін у конструкцію (пристрій, матеріал) продукції, що вже пройшла сертифікацію, або при зміні технології її виготовлення. Після проведення

відповідної експертизи орган з сертифікації приймає рішення про проведення нових випробувань або оцінки стану виробництва цієї продукції.

Форми сертифіката відповідності:

- форма *а,* якщо підтверджено відповідність продукції всім обов'язковим вимогам;
- форма *б,* якщо підтверджено відповідність продукції усім вимогам;
- форма *в,* якщо підтверджено відповідність продукції окремим вимогам.

Підтвердження факту сертифікації продукції (послуг) може здійснюватися такими способами:

- оригіналом сертифіката відповідності;
- знаком відповідності, що наноситься маркіруванням на продукцію, відповідно до ДСТУ 2296-93;
- копією сертифіката відповідності, завіреною органом, який видав сертифікат, або територіальним центром стандартизації, метрології і сертифікації;
- інформацією в документації, що додається до продукції з указівкою номера сертифіката, терміну його дії й органа, який його видав.

Схеми (моделі) обов'язкової сертифікації продукції встановлює орган, який проводить сертифікацію. Ці схеми мають бути зазначені в документі, що встановлює порядок проведення сертифікації заданої продукції. Під час сертифікації враховують особливості виробництва, випробувань, поставляння та використання продукції, а також можливі витрати заявника.

Схему добровільної сертифікації визначає заявник за погодженням з органом сертифікації.

Добір схеми (моделі) сертифікації продукції в Системі ведуть з урахуванням таких рекомендованих правил:

1. Сертифікат на одиничний виріб видається на підставі позитивних результатів випробувань цього виробу, проведених у випробувальній лабораторії (центрі), що акредитована в Системі.

2. Сертифікат на партію продукції (виробів) видається на підставі позитивних результатів випробувань акредитованою в Системі випробувальною лабораторією (центром) зразків продукції (виробів), взятих з партії в порядку та кількості, що встановлені органом з сертифікації:

3. Розмір партії (штук, *кг, м, м*^{2} тощо) вказується у заяві на сертифікацію. Основною умовою має бути гарантія однорідності продукції в партії, особливо, за показниками безпеки.

4. При подачі заявки на партію продукції (виробів), що планується до виготовлення, орган з сертифікації разом з заявником вирішують питання щодо економічної доцільності атестації виробництва цієї продукції.

5. Ліцензія на право застосування сертифіката відповідності для продукції (виробів), що виготовляється виробником серійно протягом встановленого ліцензією терміну, надається органом з сертифікації на підставі позитивних результатів сертифікаційних випробувань в

акредитованій Системою лабораторії зразків продукції, дібраних у порядку та кількості, встановлених органом з сертифікації та проведення:

— обстеження виробництва, технічного нагляду та контрольних випробувань зразків продукції, які добирають з виробництва чи з торгівлі в кількості, в термін і в порядку, встановленими органом з сертифікації у програмі технічного нагляду за сертифікованою продукцією;

— атестації виробництва та подальшого технічного нагляду за виробництвом сертифікованої продукції, що здійснюється органом з сертифікації або за його дорученням — іншими організаціями;

— сертифікації системи якості виробництва продукції, поданої для сертифікації, та подальшого технічного нагляду за відповідністю системи якості встановленим вимогам, який проводить компетентний та акредитований у Системі орган.

Ліцензія видається тільки в тому випадку, якщо за технологічним процесом виробництва кожна одиниця продукції підлягає контролю на відповідність вимогам нормативного документа, на підставі якого вона сертифікується.

Одиницею продукції вважається:

– один штучний виріб;

– партія продукції, що супроводжується одним сертифікатом відповідності або одним супровідним документом, у якому є посилання на сертифікат відповідності;

– партія продукції, що виготовлена з однієї і тієї ж партії вихідної сировини, матеріалів і т.п.

З метою технічного нагляду орган з сертифікації має право випробовувати сертифіковану продукцію тільки у. випробувальній лабораторії, акредитованій в Системі.

Під час сертифікації перевіряють показники (характеристики) продукції та застосовують методи випробувань, що дають змогу:

— ідентифікувати продукцію, перевіривши приналежність її до заданої класифікаційної групи та партії;

— відповідність продукції до технічної документації на неї;

— із заданою ймовірністю підтвердити відповідність продукції до заданих вимог.

5.2. Сертифікація послуг

Розширення сфери послуг, зв'язаних з ростом складності економічного і соціального життя, підвищенням фактора ризику при використанні складного устаткування і технологій, нестачею часу у споживача, привело до необхідності визначення якості їхнього надання, а пізніше, й оцінки відповідності якості виконаних (наданих) послуг.

У нашій країні сертифікація послуг найбільше широко розгорнулася в Криму – більшість споживачів (що відпочивають на півострові) хочуть

мати гарантії якості наданих послуг. Відповідно до Закону України "Про туризм", постанови Кабінету Міністрів України "Про програму розвитку туризму в Україні до 2005 р." Кримським державним підприємством "Стандартметрологія" був розроблений і затверджений у Держспоживстандарті України "Порядок проведення сертифікації послуг", що передбачає проведення робіт із сертифікації в таких галузях:

- готельні послуги;
- туристичні послуги;
- послуги громадського харчування, що надаються суб'єктами туристичної діяльності.

Роботи з проведення сертифікації послуг вимагають забезпечення необхідної нормативної й організаційно-методичної діяльності, що привело до інтенсифікації робіт зі стандартизації цієї галузі в технічному комітеті національного органу з стандартизації України ТК-118 "Послуги торгівлі, громадського харчування та туристичної індустрії". Роботи з установлення рівня відповідності послуг проводяться на рівні добровільної сертифікації, хоча розроблені й апробовані документи, по яких можна проводити обов'язкову сертифікацію.

З квітня 1999 року набрали сили "Правила обов'язкової сертифікації готельних послуг" і "Правила обов'язкової сертифікації послуг харчування", відповідно до яких проводиться обов'язкова сертифікація послуг у системі УкрСЕПРО на відповідність обов'язковим вимогам, що діють в Україні нормативних документів щодо безпеки життя і здоров'я людей, збереження їхнього майна, охорони навколишнього середовища, а також визначені порядок, схеми і процедури проведення робіт з сертифікації.

Порядок проведення сертифікації послуг харчування припускає проведення таких робіт:

- подача заявки на проведення сертифікації;
- розгляд і ухвалення рішення за заявкою з визначенням схеми сертифікації;
- добір, ідентифікацію і випробування зразків кулінарної продукції (вибіркова перевірка послуги);
- обстеження процесу надання послуги, згідно з зазначеною схемою сертифікації;
- атестація виробництва, згідно з зазначеною схемою сертифікації;
- аналіз отриманих результатів з метою ухвалення рішення щодо можливості видачі сертифіката відповідності;
- оформлення сертифіката відповідності, його реєстрація в Реєстрі системи УкрСЕПРО і видача заявникові при позитивних результатах обов'язкової сертифікації послуг харчування;
- технічний нагляд за стабільністю надання сертифікованої послуги харчування;
-інформування про результати обов'язкової сертифікації послуг харчування.

У табл. 5.1 наведені рекомендовані для сертифікації послуг харчування схеми.

Усі схеми сертифікації послуг харчування передбачають перевірку наявності висновків органів санепіднагляду, ветеринарних свідоцтв продуктів тваринництва, карантинного дозволу на сировину і продукцію рослинного походження, пожежного нагляду щодо відповідності підприємств харчування вимогам протипожежної безпеки, а також перевірку наявності сертифікатів відповідності на використовувані харчові продукти і продовольчу сировину, що застосовується для виготовлення кулінарної продукції.

Термін дії сертифіката відповідності при сертифікації послуг харчування за схемою 1 не повинний перевищувати *одного* року, за схемою 2 – *трьох* років. за схемою 3 – *п'яти* років.

Таблиця 5.1 - Схеми, що рекомендуються при сертифікації послуг харчування

Номер схеми	Обстеження процесу надання послуги	Атестація виробництва	Сертифікація системи якості	Вибіркова перевірка кулінарної продукції (випробування результату послуги)	Технічний нагляд за стабільністю надання сертифікованої послуги
1	Проводиться	Не проводиться	Не проводиться	Проводиться	Проводиться
2	Не проводиться	Проводиться	Не проводиться	Проводиться	Проводиться
3	Не проводиться	Не проводиться	Проводиться	Проводиться	Проводиться

Обов'язкова сертифікація готельних послуг проводиться згідно "Правил обов'язкової сертифікації готельних послуг". Порядок проведення обов'язкової сертифікації передбачає:

- подачу заявки на проведення сертифікації;
- розгляд і ухвалення рішення за заявкою з визначенням схеми сертифікації (однієї з трьох можливих);
- проведення випробувань або перевірки зроблених послуг;
- аналіз отриманих результатів і ухвалення рішення про можливості видачі сертифіката відповідності і розробка ліцензійної угоди;
- реєстрацію сертифіката відповідності в системі УкрСЕПРО;
- технічний нагляд за наданням обов'язкових сертифікованих послуг.

Добровільна сертифікація послуг у системі УкрСЕПРО здійснюється на відповідність вимогам, що не віднесені законодавчими актами і нормативними документами до обов'язкових вимог. При цьому сертифікація на відповідність всім обов'язковим вимогам безумовно виконується.

Основні принципи систем сертифікації послуг ті ж, що і для систем сертифікації продукції: обов'язковість і добровільність, умова третьої сторони, акредитація органів з сертифікації, видача сертифіката відповідності й ін. Однак особливості об'єктів сертифікації обумовили і розходження в системах.

Особливості послуг як об'єкта сертифікації:

- безпосередня взаємодія виконавця і споживача при наданні послуг;
- вплив на споживача умов обслуговування;
- збіг у часі виробництва і споживання деяких послуг;
- умовність поняття "транспортування і зберігання" послуг;
- оцінка якості послуг самим споживачем.

За функціональним критерієм послуги поділяють на матеріальні і нематеріальні.

До ***матеріальних*** відносять послуги, що впливають на споживні властивості предмета (зміна властивостей, виготовлення за замовленням, створення умов для споживання послуги).

Нематеріальні *послуги* (їх називають також соціально-культурними) впливають на морально-психологічний, фізичний, духовний стан споживача.

Схема сертифікації послуг вибирається шляхом включення в процедуру певного набору дій з наступних:

- перевірка результатів матеріальної послуги;
- сертифікація системи якості обслуговування;
- атестація персоналу, що виконує послуги;
- атестація способів (технології) надання послуг;
- сертифікація всього підприємства, що надає послуги;
- інспекційний контроль.

Для сертифікації матеріальних видів послуг у схему звичайно включають:

- атестацію професійної майстерності виконавця послуги й інспекційний контроль (для підприємців і малих підприємств);
- атестацію процесу надання послуги і вибіркову перевірку результату послуги при періодичному інспекційному контролі;
- атестацію процесу надання й інспекційний контроль;
- сертифікацію систем якості обслуговування й інспекційний контроль.

Для сертифікації нематеріальних послуг, як правило, застосовують наступні схеми:

- сертифікація підприємства в цілому і наступний інспекційний контроль;
- сертифікація системи забезпечення якості обслуговування і наступний інспекційний контроль за її роботою.

Як нормативну базу сертифікації послуг застосовуються міжнародні, регіональні і національні стандарти, діючі санітарно-гігієнічні норми і правила, а також нормативні документи, що затверджені органами державного управління для конкретних видів послуг.

До нормативних документів для обов'язкової сертифікації пред'являються вимоги, у яких повинні бути зазначені:

- норми безпеки для життя і здоров'я споживачів і їхнього майна;
- екологічні параметри;
- вимоги до методів перевірки послуги, технологічного процесу виконання, майстерності виконавця і до системи забезпечення якості.

При добровільній сертифікації нормативний документ пропонує заявник.

Сертифікаційні перевірки послуг (що ідентично сертифікаційним випробуванням продукції) виконують експерти-аудитори, які зареєстровані в Реєстрі системи УкрСЕПРО. Перевірки звичайно проводяться на місці надання послуги. При позитивних результатах перевірок орган з сертифікації оформляє сертифікат відповідності, а при негативних - заявникові видається рішення про відмовлення. Заявник також може одержати ліцензію на застосування знака відповідності і проставляти його на ярликах, документації, квитанціях і т.п., а також використовувати в рекламних цілях протягом терміну дії сертифіката (не більш трьох років).

Інспекційний контроль за дотриманням вимог до сертифікованих послуг покладений на сертифікаційний орган, який звичайно залучає територіальні органи Держспоживстандарту, санітарно-епідеміологічні служби, транспортні й інші інспекції, союзи (товариства) споживачів.

Для проведення інспекційного контролю нематеріальних послуг необхідне опитування споживачів шляхом анкетування, особистих інтерв'ю і т.п. Звичайно цим займаються соціологічні центри, служби маркетингу, місцеві органи управління, а також самі виконавці послуг. За результатами інспекційного контролю приймаються рішення відповідно до діючих в Україні правил сертифікації. Інспекційний контроль може бути плановим і позаплановим. Періодичність планового контролю встановлює орган з сертифікації. Позаплановий контроль призначається органом з сертифікації при наявності претензії споживачів і зауважень контролюючих органів.

5.3. Особливості сертифікації харчової продукції і продовольчої сировини

Сертифікація харчової продукції в Україні проводиться згідно Закону України "Про якість і безпеку харчової продукції та продовольчої сировини", що набрав чинності 24.01.98 р. Цей закон відповідає європейським вимогам контролю за якістю і безпекою продукції. У ньому вперше визначений перелік і порядок видачі документів, що підтверджують належну якість і безпеку продукції, установлює правові основи забезпечення якості і безпеки харчових продуктів і продовольчої сировини для здоров'я населення, регулює відносини між органами виконавчої влади, виготовлювачами, продавцями (постачальниками) і споживачами при розробці, виробництві, увозі на митну територію

України, закупівлі, постачанню, збереженні, транспортуванні, реалізації, використанні, споживанні й утилізації харчової продукції і продовольчої сировини, а також наданні послуг у сфері громадського харчування.

Закон України "Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції" істотно доповнює законодавство по запобіганню проникнення (появи) неякісної харчової сировини і продуктів на територію України і цілком відповідає GATT/WTO щодо захисту внутрішнього споживача, а також підтримки виготовлювача аналогічної вітчизняної продукції.

Сама сертифікація харчової продукції і продовольчої сировини проводиться згідно вимог нормативних документів системи УкрСЕПРО, а порядок її проведення такий же, як для будь-якої продукції.

Об'єктом сертифікації є будь-як харчова продукція, призначена для реалізації на вітчизняному ринку, якщо вимоги до неї встановлені в стандартах, що діють в Україні. Обов'язкова сертифікація проводиться на відповідність обов'язковим вимогам стандартів, причому на цю область поширюється державний нагляд, включаючи метрологічний по лінії державної метрологічної служби Держспоживстандарту України. Відповідно до Закону "Про захист прав споживачів" перелік обов'язково сертифікованих харчових товарів затверджується Урядом України.

У 1992 р. Уряд України затвердив перелік товарів і послуг, що підлягають обов'язковій сертифікації. Серед них визначені наступні продовольчі товари: м'ясо і м'ясні продукти; яйця і яєчні продукти; молоко і молочні продукти; риба, рибні й інші продукти моря; хліб, хлібобулочні і макаронні вироби; мукомельно-круп'яні вироби; цукор і кондитерські вироби; плодоовочева продукція і продукти її переробки; продукція масложирової промисловості; вода питна, розфасована в ємності; безалкогольні, слабоалкогольні й алкогольні напої; тютюнові вироби, кава, чай і пряності; продукція зернобобових і олійних культур продовольча; харчові концентрати, сіль; продукція бджільництва продовольча. У 2011 р. всі ці товари були виключені з переліку обов’язкових для сертифікації.

Вибір схеми сертифікації залежить у першу чергу від терміну гарантованого зберігання. Правилами встановлені дві категорії:

– продукція короткочасного зберігання (термін до одного місяця);

– продукція тривалого зберігання (термін більше місяця).

Добровільна сертифікація проводиться на основі договору між заявником і органом з сертифікації, а ініціатором може бути юридична або фізична особа. У договірному порядку встановлюється нормативна база сертифікації.

Задачі по сертифікації харчових товарів безпосередньо зв'язані зі стандартизацією в даній області. Наприклад, визнання українських сертифікатів у значній мірі залежить від гармонізації вимог вітчизняних нормативних документів зі стандартами "Кодекс Аліментаріус".

Незважаючи на те, що багато чого вже зроблено з сертифікації продовольчих товарів, існує чимало проблемних моментів, зв'язаних зі специфікою об'єкта сертифікації.

Сертифікація продовольства за показниками безпеки не забезпечує для споживача того "наочного" представлення про нього, що складається із сукупності якісних характеристик. Споживчі властивості відносять до області добровільної сертифікації. Це означає, що показники, що підтверджуються сертифікаційними випробуваннями, установлюються за узгодженням між заявником і органом з сертифікації. У той же час в остаточному підсумку вибір покупця залежить саме від цих, з погляду обов'язкової сертифікації, другорядних показників якості товару. А знак відповідності може вводити в оману споживачів. Цим далеко не вичерпуються особливості сертифікації продовольчих товарів, що свідчить про необхідність її удосконалювання.

Запитання для самоперевірки:

1. Яким є порядок проведення робіт із сертифікації продукції?
2. Як проводиться сертифікація послуг?
3. Які існують особливості сертифікації харчової продукції і продовольчої сировини?